

I oktober i år hade CBM sin årliga Mångfaldskonferens i Malmö på temat "Kulturell mångfald möter biologisk mångfald". Där diskuterades bl.a. hur naturen kan göras tillgänglig för exempelvis invandrare och stadsbarn. Man kan kanske ifrågasätta om alla i Sverige verkligen måste visa intresse för naturen. Men om olika natursatsningar bekostas med stora mängder skattepengar krävs det att en majoritet av befolkningen faktiskt ser det som en bra investering. Naturen kan också ses som en kulturell mötesplats och en möjlig väg till integration.

Foto: Jenny Thornell, Malmö museer

Tema: Integration

INNEHÅLL

Ledare	2
Natursyn i fokus	3
Att få en lokal natursyn i ett globalt perspektiv	4
Invandrarkvinnor i naturen	5
Samhället och naturen	6
Mångfaldskonferensen	7
ArtDatabanken	8-9
Naturen till barnen	10
Skolornas skog	11
Skåne för barnen	12-13
Naturvårdskedjans syntesarbete	14
Regeringsuppdrag	15
Traditionell kunskap	15
Diverse	16

Finns en svensk natursyn?

I anslutning till årets Mångfaldskonferens diskuterades huruvida det fanns en svensk natursyn och om den i så fall skiljde sig från den som folk från andra kulturer har. Den svenska natursynen kan emellertid vara värd en ingående analys.

Sidan 3

Invandrarkvinnor i svensk natur

Malmö museer bedriver ett projekt tillsammans med ett kvinnonätverk i Rosengård för att samtala om natursyn och integration. Under gemensamma exkursioner i Malmös närområden dokumenteras värderingar och ståndpunkter samtidigt som det sker ett kulturellt närmande.

Sidan 5

En skog till varje skola

I Mölndal har många skolor en egen skolskog där elever och lärare ansvarar för skötseln enligt ett kontrakt med parkavdelningen. Ett exempel på hur man kan skapa en naturkänsla hos den uppväxande generationen och samtidigt främja den biologiska mångfalden.

Sidan 11

Skåne återerövrar av barnen

Region Skåne bedriver sedan 1998 ett projekt där skolelever introduceras till den skånska naturen. Skollklasserna får en dags vistelse på Skåneleden med undervisning om hur man betar sig i naturen och annan basal kunskap.

Sidan 12-13

Naturvård och invandrare

Förre miljöministern Kjell Larsson lade i våras fram en idéskrivelse till Riksdagen om svensk naturvårds framtid. Det var en riktigt bra skrivelse. Den visade att naturvård inte bara är något för en grupp naturmuppar eller specialiserade forskare. Naturvård är en angelägenhet för hela samhället. Alla människor har nytta av naturvården och väldigt många grupper engageras i naturvårdsarbetet. Invandrare nämns också men samtidigt konstateras att denna grupp inte är speciellt involverad i naturvården. Faktum är att ytterst få invandrare är aktiva över huvudtaget i exempelvis naturvårds- eller fågelskådarorganisationer.

Att invandrarna inte märks mer i naturvården är otillfredsställande. För det första missar nysvenskarna ett av de goda skälen till att bo i Sverige. Vi har en fantastisk natur i landet och en väl fungerande allemansrätt. Den stora glädje av att vistas i naturen och den stora möjligheten till förebyggande hälsovård vill jag verkligen att även invandrare ska få del av.

Ur ett integrationsperspektiv ser jag det också som mycket viktigt att

invandrarna får delta i alla de aktiviteter som kan kallas naturupplevelser och naturvård. Här i Sverige är nämligen aktiviteter ute i skogen ett naturligt sätt att mötas och umgås. Integration och aktivt naturvårdsarbete hänger därför samman.

Ett tredje skäl till oro är kanske inte direkt relaterat enbart till invandrare utan är kanske snarare ett storstadsproblem. Allt fler människor i Sverige saknar relation till landsbygden och då även naturen. Om denna grupp växer sig större ser jag stora problem för Kjell Larssons visioner för naturvården. Vi har nämligen idag relativt stora anslag till naturvård. Dessa pengar och den ansträngning som nu görs kanske inte kan kvarstå på denna nivå och definitivt inte öka om det folkliga stödet för naturvården minskar. Det gäller alltså att få fler storstadsbor att "använda" naturen. Att få många intresserade av naturen är även ett sätt att skapa ett gott miljömedvetande tvärs över hela det politiska fältet. Utan ett sådant bygger vi inget hållbart samhälle. Strategiska områden för detta arbete är de tätortsnära naturom-

rådena. Områden som behöver större resurser. Det är i dessa områden som invandrare får sin introduktion till svensk natur.

Det är dags för såväl professionella naturvårdare som de ideella organisationerna att verkligen ta tag i integrationsfrågor för deras egen, invandrarernas och naturens skull.

Det är ingen lätt uppgift för integration och naturvård möts faktiskt inte på ett naturligt sätt. Invandrarorganisationerna kan fråga sig om naturvården verkligen är relevant när det finns mycket påtagligare problem som arbetslöshet och diskriminering att ta upp. Naturvårdarna vill hellre diskutera vargar, orkidéer eller möjligen jordbruk och kväveläckage. Varför engagera sig i integrationsfrågor? Detta nummer av Biodiverse ska ses som en inspirationskälla och uppmaning till alla att faktiskt börja verka för en mer integrerad naturvård!

Centrum för biologisk mångfald

Riksdagen beslöt 1994 att bilda ett centrum för att samordna och stimulera forskning om biologisk mångfald. Detta var en följd av den internationella konventionen som Sverige skrev under i Rio 1992.

Centrum för biologisk mångfald (CBM) startade sin verksamhet hösten 1995. Förutom initiering och samordning av forskning, ägnar man sig åt fortbildningskurser, seminarier och information om biologisk mångfald.

Biodiverse är CBM:s nyhetsbrev och utkommer med fyra nummer per år. I tidningen medverkar även ArtData-banken.

CBM är en gemensam arbetsenhet för Uppsala universitet och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Det är förlagt till Naturicumhuset i Bäcklösavägen 10, Uppsala (Ultuna-området).

Föreståndare är:

Urban Emanuelsson, CBM, Box 7007, 750 07 Uppsala
Telefon: 018 - 67 27 30 Telefax: 018 - 67 35 37
E-post: Urban.Emanuelsson@cbm.slu.se

Styrelse

Roland von Bothmer (ordförande), ställföreträdande rektor, SLU Alnarp, Institutionen för växtvetenskap, Alnarp
Jan Bengtsson, SLU, Institutionen för ekologi och växtproduktionslära, Uppsala

Johan Bodegård, Naturvårdsverket, Stockholm
Kjell Danell, SLU, Institutionen för skoglig zoökologi, Umeå
Honor Prentice, Lunds universitet, Institutionen för systematisk botanik

Fredrik Ronquist, Uppsala universitet, Institutionen för evolutionsbiologi, systematisk zoologi

Brita Svensson, Uppsala universitet, Institutionen för evolutionsbiologi, växtekologi

Ingvar Backéus, Uppsala universitet, Inst. för evolutionsbiologi, växtekologi

Sven Bråkenhielm, SLU, Inst. för miljöanalys, Uppsala
Marie-José Gaillard-Lemdahl, Växjö universitet, Inst. för biovetenskap och processteknik

Bo Malmberg, Uppsala universitet, Kulturgeografiska institutionen

Thomas Nybrant, SLU, Inst. för lantbruksteknik, Uppsala
Staffan Thorman, Naturhistoriska riksmuseet, Stockholm

Centrum för biologisk mångfald

Det naturälskande folket i norr

Under hela 1900-talet har svenskarna beskrivits som ett genuint naturälskande folk. Frågan är om det är på det sättet eller om berättelsen om det naturälskande folket i norr är en seglivad myt.

Flera olika förklaringar till svenskarernas vurm för naturen har angivits. Inte sällan har forskare och författare velat koppla samman svenskarna med den svenska naturen med hjälp av diverse klimatläror och geopolitiska utfästelser. Mest kända är antagligen de aforismer som statistikern Gustaf Sundbärg torgförde i boken *Det svenska folklynnnet* (1911). Sundbärg hävdade här att kärleken till naturen är "djupt rotad hos vårt folk". Linné sågs ha varit en avgörande inspiratör, även om känslan fanns långt före 1700-talet. Ty "i sig själf är denna naturdyrkan nog äldre än så, ja den ligger i vårt folks lynne från begynnelsen". I samma anda verkade litteraturhistorikern Fredrik Böök, som 1924 skrev att "hela den svenska kulturen är inbäddad i storskogen som ett nybygge. Det doftar barr och pors om oss alla". Exempel av detta slag kan mångfaldigas.

Nationalromantikens bild

Sådana utsagor är emellertid inte svåra att problematisera. Det bör påpekas att liknande omdömen har framförts i många andra länder och med en liknande retorik. För det andra har de svenskar som uttalat sig om naturen i Sverige inte alltid varit särskilt positivt sinnade. Att svenskarnas naturkärlek skulle vara urgammal är en lika stor myt som idén om att det skulle ha funnits ett specifikt "svenskt folk" sedan begynnelsen. Faktum är att naturen i Sverige länge sågs som hård och karg, menlös och trist. 1800-talets naturideal var snarare de sydeuropeiska parklandskapen. Svenskarnas påstådda vurm för den egna naturen är i själva verket inte mer än ett sekel gammal.

Under nationalromantiken utvecklades en föreställning om att folket och naturen i Sverige hörde ihop, varvid den svenska identiteten kom att kopplas till naturen på ett nytt sätt. Man kan i efterhand se, att inte bara människorna utan också naturen genomgick en nationaliseringsprocess. Exemplet ovan var alltså delar av en ny berättelse om Sverige och svenskarna där naturen framstod på annorlunda sätt än andra länders natur, ibland också som vackrare och bättre. Naturen framställdes också som en demokratisk mötespunkt: inför naturen var alla svenskar lika, fattiga som rika. Under parollen "nationell samling" blev därför inte bara den svenska flaggan, den svenska nationalsången och det svenska språket utan också Allemansrätten en viktig nationell symbol.

Nationell inlärningsprocess

Föreställningen om den intima relationen mellan människorna och naturen inom de svenska gränserna formulerades av en vetenskaplig och kulturell elit. Naturnationalismen kan uppfattas i dåtidens landskapsmåleri, naturlyrik och musik liksom i Svenska Turistföreningens verksamhet. Också naturskyddslagstiftningen och den tidiga naturskyddsrörelsen kan ses som uttryck för detta; att bevara naturminnen blev ett sätt att värna om de lämningar som vittnade om Sveriges förflutna.

Genom en nationell inlärningsprocess kom denna föreställning att spridas till en större allmänhet. STF uppmanade svenskarna att lära känna och värna om sitt land och fri-

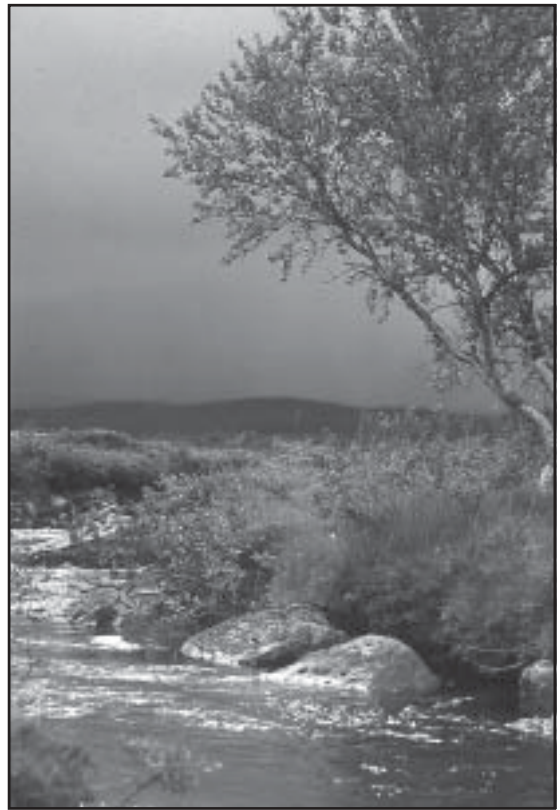

Foto Håkan Tunön

luftsliv blev snart en viktig verksamhet i Sverige, liksom i andra länder där tiden mellan arbete och fritid separerades. Inlärningsprocessen förstärktes av skolan och andra aktiviteter som riktade sig till barn. Generationer av skolbarn har fått ett intresse för djur och natur uppväckt under skolresor, genom sommarlovens en gång obligatoriska botaniska exkursioner och genom läsning av Selma Lagerlöfs, Elsa Beskows, Inga Borgs och andras lyriska naturskildringar. De har sedermera plockat skräp med Skogsmulle, gått på tur med friluftsförfrämjandet och samlat insekter med fältbiologerna, samtidigt som de har nynnat till Israel Kolmodins "Den blomstertid nu kommer", Evert Taubes "Änglamark" eller Ulf Lundells "Öppna landskap".

Denna nationella läroprocess har rimligen bidragit till en positiv inställning till naturen hos många människor i Sverige. Frågan är om inställningen har gällt naturen som helhet eller, vilket jag tror, främst naturen inom Sveriges gränser.

*Christer Nordlund, idéhistoriker,
Umeå universitet*

Lokal förankring: En förutsättning för långsiktighet

WWF har i sitt globala naturvårdsarbete en strävan att insatserna ska förankras hos lokalbefolkningen. För att lyckas med ett projekt krävs en anpassning till lokala förhållanden och en förståelse för det hos folket på plats.

Om man ser historiskt på olika mänskliga kulturer så är den gemensamma nämnaren att alla påverkar den naturliga biologiska mångfalden negativt. Naturligtvis är påverkan mycket olika både till sätt och omfattning beroende på vilken kultur det är fråga om. Påståendet är dock tillräckligt generellt för att man kan påstå att om man inte engagerar människorna lokalt såväl som globalt i miljö- och naturvårdsfrågor, så faller både det långsiktiga bevarandet och nyttjandet av naturresurserna platt till marken. WWF har som huvudmål att bevara jordens biologiska mångfald och se till att den blir nyttjad på ett långsiktigt hållbart sätt. Därför arbetar WWF i samverkan med lokalbefolkningen oavsett var på jorden projektarbetet än sker. Utan förankring och förståelse på lokal nivå blir det ingen långsiktighet i bevarandet och nyttjandet.

Naturvården lokalanpassas

En sådan insikt leder till att all naturvård måste lokalanpassas. Klima-

Brasiliansk gummitappare.

Foto: Allan Carlsson, WWF

et, de lokala ekosystemen, de ekonomiska förhållandena, den lokala kulturen och det politiska systemet i landet är alla faktorer som helt bestämmer projektens inriktning och omfattning. Den enda gemensamma nämnaren är vikten av att förhandla med lokalbefolkningen utifrån de villkor som de andra faktorerna ställer. För att visa hur WWF arbetar ska jag ge fyra exempel på våra projekt.

Ujung Kulons nationalpark på Javas västligaste udde (Indonesien) utsågs till World Heritage Site 1992. Detta till trots hotas parken med sin omistliga biodiversitet av mänsklig påverkan. Inom gränzonen till nationalparken bor ca 50 000 människor i 19 byar. Ungefär 30% jordlösa bönder står för huvuddelen av intrången i parken. Den lokala ekonomin ligger helt i händerna på män, varför WWF satsat på att etablera kvinnogrupper som får förmånliga lån som investeras i förbättrat jordbruk och allmän handel. Den vidgade ekonomin minskade direkt trycket på parkens markresurser.

I *Väinameri* i västligaste Estland finns stora våtmarksområden och gräsmarker med hög biodiversitet. Tyvärr också hög arbetslöshet. I samverkan med lokalbefolkningen och en estnisk projektledare hjälper WWF till med att bygga upp det gamla småskaliga lantbruket med hävd av ogödslade naturbetesmarker och våtmarker, men också att utveckla lokalt hantverk och turism (se *Biodiverse* 2002, nr 3, s. 10).

I *Rondonia* i västra Brasilien finns två folkgrupper och kulturer som är beroende av att regnskogen nyttjas och förvaltas på ett långsiktigt sätt. Det är de ursprungliga regnskogsindianerna och de gummitappare som flyttade hit för cirka 100 år sedan. Under

trycket av kortsiktigt agerande timmerbolag, invandrande storskaliga jordbrukare, korrupta politiker och domstolar byggdes en allians mellan indianer, gummitappare och WWF. Världsnaturfonden bistod med organisationsstöd, juridisk hjälp, assistans att utveckla ekonomiska alternativ till gummitappandet och hjälp att skapa och ge juridiskt stöd vid bildande av naturreservat. Hoten mot regnskogen och dess invånare är fortfarande stort, men nu är också motståndet mot exploatering starkt!

I *Jämtland* ingick fem samebyar i ett europeiskt storprojekt som initierats av WWF – CADISPA (Conservation And Development In Sparsely Populated Areas). Projektet handlade om att utveckla och stärka marginaliserade lokalbefolkningar i Europas bergsområden. Samebyarna blev intresserade av CADISPA:s mål och sätt att arbeta och en initierad projektledare var med som sekreterare i samverkansprocessen. Basen för samverkan utgjordes av gemensamma frågor som hoten mot den traditionella rennäringen, den också traditionella rätten till småviltsjakt och fiske, rovdjursproblematiken samt – kanske det viktigaste – de ofta nedvärderade och förutfattade meningarna rörande samerna, som det svenska "storsamhället" har. Både informationsspridning och utveckling av ett Agenda 21-program ingick i aktiviteterna.

Jag hoppas att detta visar hur WWF tacklar problem i olika delar av världen med mycket olika förutsättningar. En global organisation måste vara flexibel och formbar för att kunna fungera även på lokal nivå. Det är långt ifrån den västerländska "nykolonialism" som påtvingades "bidragsmottagare" i fattiga länder av biståndsorgan för inte alltför länge sedan och som fortfarande tillämpas på sina håll.

Lenart Nyman, WWF

Med invandrarkvinnor i naturen

Sedan två år samarbetar Malmö museum med boende från stadsdelen Rosengård. I ett delprojekt dokumenterade ett kvinnonätverk sina naturupplevelser under tre exkursioner. Kan naturen vara en mötesplats för olika grupper av människor?

Vad innebär egentligen orden natur, kultur och miljö för oss? Var går gränsen mellan natur och kultur? Var finns naturen i en storstad som Malmö? Hur skapas en naturupplevelse? Sådana frågor togs upp medan vi vandrade genom Beijers park. Då och då stannade vi för att samtala och fotografera; dokumentation och upplevelse gick hand i hand.

I programmet hade vi avsatt tid för tystnad och reflektion. För det är väl så man återupprättar känslan för naturen? I stället utbrast kvinnorna: "Dansa lite!" Glädjen tog sig uttryck i spontan dans. Kanske är det genom fest och dans i naturen som vi kan närma oss varandra? Parken väckte minnen om förlorade miljöer och om hur kriget förstört natur och odlingar. Tack vare stadens natur fick vi vara tillsammans på ett annat sätt. Vi upplevde parken som en mötesplats.

Det hade verkligen varit roligt, jätteroligt. Jag ville göra om det. Så glad var jag så det kändes som om hjärtat skulle spräckas av glädje.

Norra hamnen

En exkursion gick till ett hårt exploaterat industrilandskap. Först undrade kvinnorna varför vi hade åkt dit. Här fanns ju ingen natur.

Då upptäckte en av kvinnorna tomater, luktärter, anemoner och renfana. "Tamata!" ropade hon.

Alla samlades omkring tomatplantan. När vi stod där och betraktade det oväntade, väcktes en överraskande naturkänsla mitt i en ödelagd miljö. "Vi har ett uttryck, vi säger *suphanem*", berättade en i gruppen. "Det betyder att man beundrar skapandet. Att uppleva Allah är att se honom överallt – också i naturen som bär vittnesbörd om storheten i skapelsen."

Hur är det då med industrin, fåglarna och naturvården? Den som förstör naturen ska straffas av Gud,

tyckte någon. Om man förstör natur för att bygga något för människan är det inte förstörelse. En värdering som liknar många svenskars och som visar människans dualistiska förhållningssätt till naturen. En natursyn som också har präglat vårt sätt att använda naturresurserna, inte minst synligt i Norra hamnen.

Det var bra att se olika områden, tyckte kvinnorna. Inte bara "fina" ställen. Exkursionen visade naturens förnyelsekraft. Att upptäcka växter och fåglar i denna miljö gav en aha-upplevelse.

Rekonstruerad odling

På Kulturens Östarp arbetar forskare med att återskapa gångna tiders jordbruk. Det är ett unikt friluftsmuseum. Där söker man en glömd kunskap som antas ha något att bidra med till dagens odlare. Besöket väckte kvinnornas frågor och igenkännande. Frågor om storskaligt, småskaligt, energi och om odling med eller utan konstgödsel överröstade stundtals våra exkursionsvärdar.

Här är några repliker från kvinnorna: *Som ni odlar här är väldigt nära vårt sätt att arbeta i de länder som vi kommer ifrån. Vi har vana från våra länder. Vi tar gödsel från djuren och växterna. Kan vi ge erfarenhet? Varför kan vi inte mötas? Varför kan vi inte få vara på landet, kanske hjälpa till, bo, odla? Har ni med invandrare i er referensgrupp? Ah! Titta löven, mycket mulbrik jord blir det.*

I och med Mångfaldskonferensen har diskussionerna rörande integration och natur börjat. Kan naturen/landsbygden bli en kulturell mötesplats?

Slutord

Malmö Museum vill dokumentera hur människor på Rosengård ser på naturen. Genom en dialog med människorna ökar vi även förståelse för natur- och miljöfrågor. Människors

Foto: Kvinnonätverket, Rosengård

"Tamata!" ropade hon. "Och fåglar! Precis i det smutsiga område kan Gud skapa liv. Hur har den kommit hit?" I naturen kan människor från olika kulturer mötas, men naturbesök räknas ofta som ett sekundärt behov. När integrationen är fullbordad får invandrarna information om naturen.

sätt att se på naturen spelar en viktig roll för hur den nyttjas. Därför behövs studier av människors natursyn. Det gäller inte minst de synsätt som olika grupper av invandrare har fört in i det svenska samhället.

Layla Saleh, samordnare för kvinnonätverket, konstaterar att naturen kan vara en kulturell mötesplats, men då måste först basala behov realiseras. Erkännande och ett jobb är viktigt. Samhället måste erkänna invandrare som minoriteter med egna förmågor och kunskaper. Invandrare ska kunna känna att deras traditioner och värderingar berikar samhället. Man tillgodogör sig inte ett samhälles värderingar genom böcker utan genom kontakt. Satsningar på information om naturvård och rekreativitet räckes inte. Ett grundvillkor för möten mellan natur- och integrationsfrågor är att minoriteter känner trygghet och tillhörighet.

Aila Peterson, intendent Natur, Malmö Museer

Introduktion i och till naturen

Tillgången till natur är för de allra flesta svenskar något självklart. Den finns där tillgänglig för en promenad, en tur med svampkorgen eller en stunds fiske, den erbjuder avkoppling och lugn i en annars, ofta stressad tillvaro. Vår natursyn ligger till grund för vårt engagemang i miljöfrågor, hur stort eller litet detta än må vara. Men hur är det med den del av befolkningen som har utländsk härkomst, delar de vårt miljöengagemang och vår natursyn, har de ens tillgång till vår natur? Kan naturen vara en väg till minskad segregation och ett verktyg i arbetet med integration?

I Göteborg har vi under tre års tid drivit ett projekt på Miljöförvaltningen med avsikten att stödja det lokala miljö- och hälsoarbetet samt för att nå ut till folk i deras närmiljö. Vi har ökat våra utåtriktade aktiviteter och finns på plats mer i stadens, ofta kraftigt segregerade, ytterområden. Vi har under arbetets gång sett att behoven är stora av information om miljö- och hälsofrågor och av att utveckla nya olika metoder för att nå ut med information.

I samarbete med fastighetsägare, förvaltningar och föreningar ordnar vi diskussions- och informationsträffar. Speciellt är det enkel, grundläggande information som efterfrågas till exempel om vårt dricksvatten, avlopp, källsortering, hur man får ett bra inomhusklimat, konsument- och kostfrågor, vår natur och allemansrätten. För att vara delaktig och kunna påverka sin situation krävs kunskaper. Arbetet med att öka medvetenheten om miljö- och hälsofrågor ger ökad delaktighet i samhället. Det handlar också om att komma närmare naturen och skapa mötesplatser för människor från olika kulturer. Många människor med invand-

rarbakgrund känner sig främmande för den svenska naturen.

Naturutflykter

En mycket uppskattad och lyckad del av träffarna är de naturutflykter vi gör. Vi försöker öka intresset för naturen och på det sättet få en större förståelse för miljöarbetet. Samtidigt är utflykten ett sätt att visa vår natur och förklara hur man skall uppträda i skog och mark. Som bonus kan vi få positiva hälsoeffekter genom en ökad fysisk aktivitet och ökat psykiskt välbefinnande. För de flesta människor har naturen en lugnande effekt vilket gör att vi får väldigt bra kontakt med deltagarna och ett öppnare samarbete.

I många fall kan naturen verka skrämmande på grund av de upplevelser och erfarenheter man har med sig. Vi glömmar lätt att naturen i många delar av världen kan vara farlig, men dessutom att vanföreställningar och ogrundad rädsla för naturen är lika vanlig utomlands som här i Sverige. Dessutom kan krig och andra oroligheter göra vistelse

utanför städerna riskfyllt genom förekomst av minor, risk för överfall och liknande. Detta måste man vara medveten om så att man kan förklara förhållandena i Sverige med utgångspunkt från den rädsla olika personer känner.

Att bryta isolering

Många gånger kan utflykten med oss vara en av de få gånger man lämnar bostadsområdet och trots att Göteborg är en kuststad har en del aldrig sett havet. Många förorter är helt egna samhällen där man kan leva utan att behöva lämna stadsdelen. Detta är en del av segregationsproblemet som kan lösas genom att skapa möjligheter och tillräcklig kunskap för att våga ta sig ut i naturen, som faktiskt är en stor del i vårt samhälle. Den stolthet många av deltagarna känner efter att ha vågat vara med på en utflykt kan hjälpa dem att vinna tillbaka ett sargat självförtroende, vilket är en viktig pusselbit på vägen mot integration.

*Daniel Eek, Miljöinspektör
Miljöförvaltningen, Göteborg*

Invandrare i Sverige drunknar i den stora mängd information om det svenska samhället som välvilliga myndigheter tycker att de måste ha för att kunna integreras. Det är inte underligt att man normalt prioriterar andra saker än naturpromenader. Om vardagssituationen gör att de inte hinner bekanta sig med den svenska naturen kanske man kan förmedla den nödvändiga informationen på plats i naturen istället.

I Göteborgs kommun pågår försök där man bl.a. ger sådan information ute i naturen.

Foto: Yusra Moshat, Miljöförvaltningen, Göteborgs kommun

Mångfaldskonferensen 2002

Kulturell mångfald möter biologisk mångfald

Har svenskar en specifik natursyn och skiljer den sig från invandrade grupper? Kan naturen spela en roll i integrationsprocessen? CBM:s konferens berörde frågor på temat integration och naturvård. Den hölls i Malmö den 17–18 oktober 2002.

Årets tema får betraktas som ett forskningsområde i initiering. Därför var det viktigt att forskare, naturvårdare, invandrarorganisationer och folk som arbetar praktiskt med integrationsfrågor kunde samlas för att diskutera mötet mellan den kulturella och den biologiska mångfalden. Naturen är en tillgång som alla ska ha möjlighet att nyttja på sitt eget sätt. Något man kanske speciellt behöver om livssituationen är otrugg.

Måste alla var i naturen?

Är det inte olyckligt för naturområdena att stora horder invandrar dem? I ett alltmer mångkulturellt Sverige är det av vikt för naturvården att en majoritet av befolkningen förstår värdet av natur. Hur ska man annars demokratiskt kunna motivera att stora resurser satsas på naturvård? Man måste kanske inte vistas i naturen av samma skäl, men en förståelse behövs.

Under konferensens första dag hölls föredrag och seminarier som skildrade kopplingen mellan integration och naturvård. Torbjörn Ebenhard, CBM, konstaterade utifrån konventionen om biologisk mångfald att invandrare berikar landets kulturella mångfald, vilket också bör gynna biodiversitetsarbetet. Frågan kvarstår emellertid hur man kan använda den resursen? Esmaeil Salehi från Länsstyrelsen i Skåne beskrev sambandet mellan naturvård och etnicitet på så sätt att människor upplever och nyttjar naturen på olika sätt beroende på kulturell bakgrund. Det är också viktigt att konstatera att bara

Varför intar invandrare idag en så tillbakadragen position i naturvårdspolitiken? Med en bra introduktion till biologisk mångfald och naturvård i Sverige kan detta stadsbarn i framtiden ha mycket att tillföra den svenska naturvårdsdebatten.

för människor kommer från samma land så behöver de inte ha samma relation till naturen. Det finns stora skillnader beroende om man kommer från landsbygd eller stadsmiljö. En paneldiskussion visade på skillnader mellan olika kulturers förhållningssätt till naturen och pekade samtidigt på hur svårt det är för invandrare att göra sig hörda i den svenska naturvårdsdebatten.

Därefter behandlade man följande frågor i olika seminariediskussioner:

- Kan naturen fungera som en mötesplats för olika kulturer och en väg till integration?
- På vilket sätt påverkar tillgången och tillgängligheten till natur vårt förhållningssätt till naturen?
- Vem är svensk naturvård till för?
- Hur når vi ut till olika grupper i samhället med kunskap om natur och naturvård?
- Finns det kulturella och etniska skillnader i hur vi uppfattar naturen?

Praktiska exkursioner

Andra dagen ägnades åt exkursioner för att på plats få se hur integrationsarbete i naturen kan genomföras.

En exkursion på temat *Att göra naturen tillgänglig* gick till två av Skånes mest besökta rekreationsområden, Torup och Snogeholm. Här presenterade *Malmö naturskola Storstadsbarnen* sina tankar kring hur man förmedlar budskapet om naturen. Dessutom visade *Naturskolan på per-*

Foto: Urban Emanuelsson, CBM

siska hur man kan beskriva svensk natur och samtidigt koppla samman den med det persiska landskapets flora och fauna.

I Snogeholm bjöds på grillat vildsvin och en promenad längs Skåneleden där olika naturprojekt för invandrare, barn och funktionshindrade ungdomar presenterades.

Den andra exkursionen *Rekreation i stads- och tätortsnära natur* gick till Köpenhamn och Malmö. På Vestamager besöktes naturskolan som berättade om erfarenheter från arbetet med barn och invandrare. Sedan besöktes det konstgjorda rekreationsområdet i Køge bugts strandpark. Det skapades för att möjliggöra för befolkningen i ett invandrartätt bostadsområde att nå havsstranden. Därefter gick färden åter till Malmö och stadsdelen Augustenborg som exempel på hur ett slit och problemtyngt område kan förändras till ett mer socialt och ekologiskt hållbart. Sedan besöktes Höje å där Lunds kommun driver projektet *Höje å natur- och kulturstig* där området har tillgängliggjorts genom olika former av mötesplatser i naturen.

Mångfaldskonferensen arrangerades av CBM och Region Skåne med finansiellt stöd av Länsstyrelsen i Skåne län samt Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (FORMAS).

Malin Almstedt, CBM

ARTDATABANKEN

EU-beröm för svenska Natura 2000-arbetet

Den 10–13 november utvärderades EUs medlemsländers förslag på områden till nätverket Natura 2000. Denna gång var det den kontinentala regionen som betygssattes av myndigheter, vetenskaplig expertis och ideella organisationer vid ett möte i Potsdam, Tyskland.

Medlemsländerna föreslår Natura 2000-områden till EU. Dessa förslag utvärderas sedan vid två tillfällen. Det framgår då om förslagen får godkänt eller om det finns en brist på de naturtyper respektive arter som finns listade i habitatdirektivets bilagor. Efter andra utvärderingsmötet ska kvarvarande brister åtgärdas snarast. När samtliga brister i en region är åtgärdade fastställer EU-kommissionen listan på regionens Natura 2000-områden och lämnar över den till inblandade medlemsstater för slutligt nationellt fastställande.

Den Kontinentala regionen innebär för Sveriges del: södra Öland, Blekingekusten, Skåne utom den nordligaste delen, Hallandskusten och södra Bohuskusten (inkl. Göteborg). Totalt skulle 134 naturtyper och 188 arter utvärderas vid Potts-

dam-mötet. Av dessa förekommer 66 respektive 36 i Sverige.

Sveriges fick godkänt för 50 av naturtyperna och för 25 av arterna. De marina naturtyperna och arterna (sublitorala sandbankar, rev, tumlare, gråsäl och knobbsäl) utvärderades ej. Hanteringen av de marina områdena utanför territorialgränsen är under utredningen och dessa naturtyper och arter kommer att utvärderas när den utredningen är klar.

För naturtyper och arter i tabellen nedan ska Sverige bättra på sitt bidrag. I vissa fall är bristen uppenbar vad gäller låg totalareal i nätverket eller skev geografisk fördelning. I andra fall handlar det om olika uppfattning mellan experter, ideella föreningar och Sveriges officiella ståndpunkt. Dessa naturtyper och arter behöver ytterligare utredas i fall det finns ytterligare lämpliga områden att bidra med.

Fortsatt arbete

Processen med att föreslå och utvärdera områden i nätverket är i full gång. De kvarvarande bristerna för den kontinentala regionen ska nu åtgärdas officiellt inom ett halvår. Gör man inte det anmäler EU-kommissionen landet inför EU-dom-

Akvarell: Ulf Gärdentors

Större grynsnäck
Vertigo moulinsiana
fick godkänt. Natura 2000 är det nätverk av områden som utifrån EU:s habitat och fågeldirektiv ska vara en viktig komponent i det långsiktiga bevarandet av den biologiska mångfalden inom unionen.

stolen. Sverige har dock ett bra utgångsläge. Även om listan på brister ser lång ut så är det bara Danmark och Luxemburg som har färre brister att åtgärda. Sverige framstår hittills som en av de främsta i klassen. De övriga länderna i regionen (Tyskland, Belgien, Frankrike, Österrike och Italien) har betydligt större brister.

Nästa utmaning inom arbetet med Natura 2000 kommer i mars 2003 då den Boreala regionen ska ha sitt andra utvärderingsmöte. Då är endast Sverige och Finland inblandade och det gäller merparten av Sveriges natur.

Mora Aronsson

Brister bland naturtyper:

- 2170 Sanddynområden med sandvide (taxonomiskt problem med sandvidet om bevisligen måste finnas inom föreslagna områden)
- 2190 Dynvåtmarker (geografisk brist i Skåne enligt WWF)
- 3110 Oligotrofa mineralfattiga sjöar i slättområden (generell brist)
- 3160 Dystrofa sjöar och småvatten (utredas om det finns fler lämpliga objekt)
- 6430 Högörtängar (utredas om det finns fler lämpliga objekt)
- 6510 Slätterängar i låglandet (utredas om det finns fler lämpliga objekt)
- 7110 Högmossar (utredas om det finns fler lämpliga objekt)
- 7120 Degenererade högmossar (utredas om det finns fler lämpliga objekt som är möjliga att restaurera till 7110)
- 7140 Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn (generell brist)
- 7160 Mineralrika källor och källkärr (toppobjekt i Blekinge saknas enligt WWF)
- 9110 Bokskog av fryletyp (generell brist)
- 9130 Bokskog av örtrik typ (generell brist)
- 9180 Lind-lönnskogar i sluttningar och raviner (toppobjekt saknas)
- 91E0 Alluviala lövskogar som är tidvis översvämmade (utredas i fall det finns ytterligare lämpliga objekt)

Läs om naturtyper i Natura 2000 i:

Cederberg & Löfroth 2000. Svenska djur och växter i det europeiska nätverket Natura 2000. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Löfroth 1997. Svenska naturtyper i det europeiska nätverket Natura 2000. Naturvårdsverket, Stockholm.

Brister bland arter:

- 1042 Citronfläckig kärrtrollslända (generell brist)
- 1065 Ärenprinsnätfjäril (toppobjekt saknas på Öland)
- 1083 Ekoxe (geografisk brist i Skåne)
- 1084 Läderbagge (toppobjekt saknas i Skåne)
- 1106 Lax (geografisk brist i Halland)
- 1149 Nissöga (utredas i fall det finns fler lämpliga objekt)
- 1393 Käppkrokmossa (toppobjekt saknas i Västra Götalands län)
- 1954 Sandnejlika (geografisk brist i västra Skåne)

Satsning på marina arter

För att möta bristen på kunskap om havens organismer har ArtDatabanken från och med 2003 anställt en marinbiolog. Vår limnolog Anna Tolstoy har gått i pension, men slutför sitt stora arbete med en algfotoflora för Östersjön.

Anna Karlsson är zoökolog från Uppsala med ett brinnande intresse för det marina livet. Förkärleken till Gullmarsfjorden och svårstuderade djur, resulterade bl.a. i en avhandling om nakensäckor och deras reproduktiva strategier. Hon har efter disputationen arbetat på Universitetet och Världsnaturfonden WWF.

Annas främsta arbetsuppgifter vid ArtDatabanken blir till en början att samordna arbetet om marina evertebrater inför rödlistningen, samt att samla in och bearbeta information till artfaktablad.

Foto: Johan Samuelsson

Anna Karlsson börjar som marinbiolog på ArtDatabanken.

Känn dina rödlistade arter

Ormsjärnor

Sju av Sveriges tjugotvå ormsjärnor är rödlistade. Dessa bottenlevande djur är de hårt drabbade av t.ex. trålning.

Ormsjärnorna tillhör de djupa lerbottenarnas allra vanligaste invånare. På en kvadratmeter kan de trängas i hundratal, ibland tusentals. De flesta arterna lever nedgrävda i sedimenten med sina armar uppstickande för att söka plankton och smådjur. Några arter är mer rörliga, klättrar bra och påträffas på hårbotten. Ormsjärnor är en viktig föda för många bottenlevande fiskar. Det stora hotet för flera arter är emellertid räkrålningen som regelbundet gräver om i bottensedimenten på djupa havsbottenar.

Den mycket vackra ormsjärnearten medusahuvud *Gorgonocephalus caputmedusae* (EN) med förgrenade armar är sällsynt och finns dokumenterad vid ett flertal tillfällen under 1900-talets första hälft, medan endast ett par exemplar har rapporterats de senaste 15–20 åren i svenska vatten.

Asteronyx loveni (EN) är en ormsjärneart som förr ofta påträffades på sjöpenan *Funiculina* bl.a. i Gull-

marsfjorden. Det tycks som *A. loveni* har minskat i antal på grund av att trålning har svept med sig de skogar av *Funiculina* som tidigare fanns på bottenarna.

Ophiactis balli (VU) är en djupt levande art, som tycks föredra strömspolade lokaler och därför sannolikt har begränsad utbredning i svenska vatten, även om det finns skäl att anta, att förutsättningarna är goda i delar av Skagerrak. Den är sällsynt i egentliga Kosterrännan men ej ovanlig i Säckensområdet.

Arten *Ophiura robusta* (VU) finns i ett begränsat område i centrala och norra Öresund. Här finns vanligen kring 15–70 individer/m². Den lever på mer än 25 m djup på bottenar dominerade av amphipodsläktet *Haploops*. Den typen av bottenar verkar ha minskat avsevärt i utbredning.

Johan Samuelsson

Alla faktablad över rödlistade arter finns på ArtDatabankens hemsida.

Välkommen till seminariet
Rödlistan och nyckelbiotoper i skogen
Uppsala 5 februari 2003
www.ArtData.slu.se

Nya mossor funna

Två arter levermossor som tidigare aldrig har påträffats i Skandinavien upptäcktes i Padjelantas fjällvärld.

Arterna *Marsupella arctica* och *Cephaloziella uncinata* är närmast påträffade på Svalbard. Dessa två levermossor är de första för landet nya arter som upptäckts tack vare Svenska artprojektet vid ArtDatabanken, SLU.

Fyndet av de nya levermossorna beskrivs i senaste numret (3/02) av tidskriften *Fauna och Flora*.

Foto: Niklas Lönnell

M. arctica

Foto: Johan Samuelsson

Ormsjärnan *Amphilepis norvegica* (EN) var tidigare en karakteristisk art på bottenar som räkrälas. Den har nu starkt minskat i antal.

ArtDatabanken

ArtDatabanken finns liksom CBM i Naturicum på SLU i Ultuna.

ArtDatabankens utåtriktade verksamhet består bl.a. av böcker, informationsmaterial och den årliga konferensen Flora- och faunavård.

Kontaktperson:
Johan Samuelsson
Box 7007
750 07 Uppsala

www.ArtData.slu.se

E-post
Johan.Samuelsson@ArtData.slu.se

Vad ska vi göra med skolgårdarna?

Det finns många barn i Sverige och de flesta spenderar en stor del av sin tid på dagis eller i skolan. I dagsläget har de flesta skolor en lättskött grusad eller asfalterad skolgård. Är det en sådan "stenöken" som vi vill att våra barn ska växa upp i? Med enkla medel kan man skapa en betydligt mer naturnära och stimulerande skolgård.

Forskningsresultat har visat hur viktig utformningen av skolans utemiljö är. Natur och naturmiljö har visat sig ha central betydelse för barnens hälsa, för barnens motoriska utveckling och för barnens koncentrationsförmåga. Studier har visat att naturen även är viktig för inlärning, kreativitet och fantasi samt i barnens utveckling av självständighet och identitet. En studie visade exempelvis att antalet aktiviteter är signifikant högre på skolgårdar med naturmark i närheten jämfört med skolgårdar som saknar naturmark.

Inget genombrott i skolan

Resultaten från denna forskning har emellertid inte lett till det önskade genombrottet i praktiken. Det är få av landets kommuner som satsar på sina skolgårdar och förskolegårdar. Som invandrare i Sverige tar det tid att förstå varför vissa miljöfrågor har prioritet över andra (Red:s anmärkning: artikelförfattaren är engelsman bosatt i Sverige). Invandrare är inte delaktiga i de miljöprioriteringar som görs av kommunerna eller de statliga institutionerna. Det finns en begränsad mångfald inom miljöpolitiken vilken begränsas av svenska prioriteringar och en svensk syn på naturen. Skolgårdarna som skulle kunna

Faktaruta

Under läsåret 2001/2002 fanns det i Sverige:

- drygt 700 000 barn i 23 000 förskolor etc
- drygt 1 000 000 elever i grundskolan på över 5 000 skolor

Uppgifter från Skolverkets rapport nr 214 (<http://www.skolverket.se/fakta/statistik/>)

Foto: Jan Nordén

föra naturen till barnen och göra den verkligt lättillgänglig förblir asfalterade förvaringsutrymmen i stort sett helt utan biologisk mångfald.

Modellskolor skapades

För 10 år sedan fick jag möjligheten att arbeta som projektledare för projektet Skolans Uterum. Vi gick ut med ett uppdrag till Sveriges skolor att komma in med en ansökan om att bli uttagna som modellskola för ett skolgårdsprojekt. Kriteriet för ansökan var att det på skolan fanns en skolgårdsgrupp bestående av representanter från eleverna, lärarna, föräldrarna och skolledaren. Närmare 400 ansökningar kom in och av dessa valdes tolv ut till att bli pilot-skolor. Dessa tolv skolor visade sig bli strålande exempel på hur skolgårdar kan förändras och användas med stöd av hela skolan. Projektet Skolans Uterum är avslutat, men ett nätverk rörande skolgårdarna drivs vidare under ledning av Stiftelsen Barnens Landskap i Lund.

Naturen är en mycket viktig del i vår utveckling till harmoniska, själv-

ständiga och kreativa individer. Många invandrabarn har inte samma möjligheter att uppleva den svenska naturen som svenska barn gör. Av olika anledningar är naturen inte tillräckligt lättillgänglig. Det behövs därför en stor satsning på en miljö där alla barn ändå befinner sig. Låt därför våra barn fröjdas i en stimulerande närmiljö. Satsa på skolgårdar och för naturen till barnen.

*Gareth Lewis, landskapsarkitekt,
Stiftelsen Barnens Landskap*

Stiftelsen Barnens Landskap är en stiftelse som verkar för att ge inspiration och kunskap om hur man kan använda

skolgården och närmiljön som en resurs för pedagogik och lek. Stiftelsen arrangerar konferenser, studieresor och kan ge fortbildningsdagar till skolor.

Mer information om Barnens Landskap kan man få från www.barnenslandskap.com eller tel / fax 046 131112 eller e-post info@barnenslandskap.com

Adressen är: Barnens Landskap, Grävarvägen 5, 227 30 Lund. Se även www.schoolyards.info för information om skolprojekt.

Biodiverse direkt till Dig!

Biodiverse från Centrum för biologisk mångfald kommer ut med fyra nummer per år. OBS! Tidningen är gratis! Om du inte redan får tidningen är det bara att fylla i denna talong och skicka den till:

Biodiverse, SLU Service, Box 7075, 750 07 Uppsala.

Telefax: 018 - 67 35 00

E-post: service@service.slu.se

Namn _____

Adress _____

Postadress _____

I Mölndal har barnen sina egna skogar

I Mölndal har 93 procent av barnen i förskolan och i grundskolans låg- och mellan-stadium en egen skolskog. Det finns mer än 10 skolskogar i kommunen som därmed sannolikt är den skolskogs-tätaste i Sverige. Drygt 5 000 elever sköter nästan 50 hektar skolnära skogar.

Frontfigur för skolskogarna i Mölndal är miljöpedagog Lena Lind. Hon föreläser och inspirerar personalen inom barnomsorgs- och utbildningsförvaltningen. Dessutom är hon kursledare för en skraddarsydd uppdragsutbildning *Skolskogskurs, 5 poäng* vid Avdelningen för tillämpad miljövetenskap, Göteborgs universitet, som ett trettiotal pedagoger hittills har gått.

Långsiktighet viktig i både skog och undervisning

Projektet med skolskogar i Mölndal initierades av Lena Lind 1993. Om sanningen ska fram är det faktiskt inte eleverna som själva äger skogarna utan det är kommunens skogsparter. Skolorna tecknar ett *skolskogs-kontrakt*, dvs skötselavtal med gatukontorets parkavdelning och tar därmed på sig ansvaret för området. Lärarna och eleverna tar sedan tillsammans med parkavdelningen fram en långsiktig grön skötselplan som skolan kommer att följa. Varje enhet planerar sin skog och den långsiktiga planen går sedan i arv till kommande klasser när eleverna går vidare i skolsystemet. En nog så viktig detalj eftersom långsiktighet är nödvändigt när det handlar om skogar. I planen noterar de vilka arter man önskar bevara och hur man har tänkt sig att lyckas eller vilka delar av skogen som måste röjas. Vissa partier låter man utvecklas på egen hand (NO), andra delar röjes på sly (NS) eller används som produktionsområde (P) till slöjdmaterial och liknande.

Foto: Jesper Gustavsson

Att röja sly är ett viktigt moment i barnens arbete för att öka den biologiska mångfalden i skolskogen. Skogen kan också bidra med slöjdmaterial som kan komma till nytta i slöjden.

Eleverna röjer och plockar

Skolorna arrangerar skolskogsstäddagar för att bli kvitt skräp och röja sly för att underlätta för andra växter. Ris och grenar samlas på solbelysta platser för att gynna insekter. Mer riskfyllda insatser i skogen görs av parkavdelningen. Parkchefen Leif-Henrik Andersson har också ordnat med kartor i anslutning till skolskogarna för att visa områdenas gränser. För att gynna fåglarna bidrar parkavdelningen även med fågelholkar. Eleverna spenderar i genomsnitt en dag i veckan i skogen.

En skola i Mölndal har utöver sin skog även ansvaret för en slätteräng, vilket kan ha mycket stor betydelse för den tätortsnära mångfalden.

Skogen för många olika ämnen

Lärarna ser skolskogarna som ett pedagogiskt komplement. Där kan man ge barnen en vana att vistas i naturen, få dem att följa naturens växlingar och ge kunskap om den biologiska mångfalden och samspelet i naturen. I skogen blir de tvungna att öva sig på att samarbeta och samtidigt ta egna initiativ.

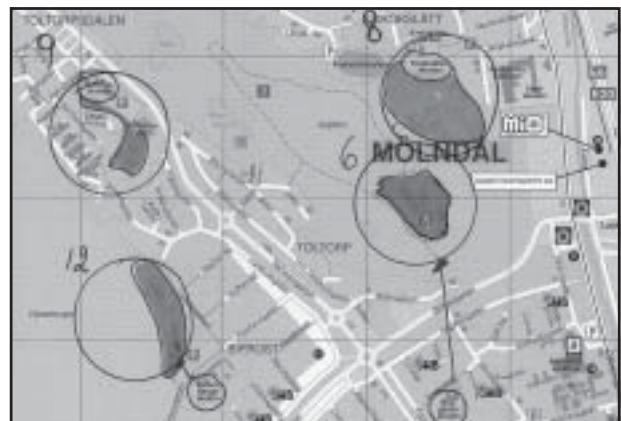
Lena Lind berättar att skolskogarna gynnar barnens mo-

toriska utveckling, skapar miljöansvar och naturkänsla och är samtidigt pedagogiskt användbara. Att barnen vistas i skogen både i samband med skötselarbete och inom all undervisning. Bäst fungerar det när skolgården övergår i skolskogen.

I tider när landets kommuner har begränsat med pengar till skötsel av städernas grönområden är det väl en lysande idé att låta skoleleverna göra det praktiska arbetet. Att röja bort sly, plocka skräp och på andra sätt arbeta för stadsskogar med en ökande biologisk mångfald är annars tidskrävande och kostsamma insatser. Kan man även bevara slätterängar eller andra av gamla bondelandskapets nu svunna delar borde den biologiska mångfalden få en betydligt gynnsammare position i den tätortsnära miljön. Dessutom skapas alltså en naturkänsla även hos stadsbarnen, dvs de blivande beslutsfattarna.

Håkan Tunón, CBM

Kontakt med Lena Lind, tfn 070-769 01 47

Fyra av Mölndals skolor med skolskogar.

Att få barnen att återfinna Skåne

Foto: Ingrid Svensson

Sedan 1998 bedriver Region Skåne ett projekt med att visa den skånska naturen för skolbarn och lärare för att göra den till en naturlig del av undervisningen och medvetandet. Med en bra introduktion kan man väcka en förståelse och ett intresse för naturen hos den uppväxande generationen.

”—Jag kommer aldrig att gå ut i skogen igen!” sade en helt vanlig svensk tjej precis efter sitt första möte med den underbara, svenska naturen. Tjejen kommer från före detta Jugoslavien och bor i en invandrantät stadsdel i södra Helsingborg. Hon är smart, nyfiken på livet som de flesta andra trettonåringar och har aldrig tidigare varit i skogen. Nu står hon i en blandskogsdunge och svär över att ha blivit utjagad i denna avkrok av gytjiga vattenpölar (artrika kärr) som kryllar av läbbiga kryp (hänsynskrävande insekter) och högar med ruttna pinnar (biodiversitetshöjande substrat). Eftersom hon inte äger några stövlar blir hon snart blöt om fötterna och lovar i sin förtvivlan att när hon blir stor så ska minsann hela denna onödiga gröna geggas asfalteras och blir ett köpcentrum där man kan få tag i CD-skivor och datorskärmar.

Ljuger jag? Inte direkt. På många sätt är hennes inställning representativ för en allt större del av de svenska ungdomarna. Vi som tillbringar ledig tid bland lommar och vitsippor i sommarstugan i skärgår-

den eller hänfört vandrande med ryggsäck i fjällen tror att känslan och intresset för naturen kommer med modersmjölken. Här i Sverige finns så mycket natur att alla förr eller senare lär sig att njuta av den och betrakta den som en viktig del av sin värld.

Naturen inte längre för alla

Samtidigt vet vi att riktigt så är det inte längre. Visst bor fortfarande många barn ute på landet eller ”ärver” naturintresset av sina jagande, svampplockande och paddlande föräldrar eller mor/farföräldrar. Allt fler unga får inte den här tidiga kontakten med naturen och den övervägande delen av dessa bor i städer. Skälen till urbaniseringen varierar. Det kan vara avsaknad av grönska i närområdena kombinerat med svårigheten att ta sig ut till naturområden då familjen saknar bil samtidigt som bussarna sällan stannar i strövområden eller naturreservat. Brist på kunskap eller att man kommer från en annan kultur där man inte fjällvandrar eller bor i tält kan bidra. Våra vördade heliga skogar

eller fjäll blir en främmande, kanske till och med hotfull, miljö som man inte förstår och därför undviker.

Ändå är naturvistelser nödvändiga för att vi ska må bra. Senare tids forskning har visat att naturen har oerhört stor inverkan på barnens fysiska hälsa och utveckling och på vuxnas möjligheter till avkoppling eller för tillfrisknande vid sjukdom. Att barns kunskaper om och känsla för naturen också kommer att betyda en hel del för framtidens miljö- och naturvårdspolitik inser man naturligtvis.

Detta är bara några av argumenten till varför vi bör satsa samhällsresurser på att låta den unga generationen växa upp i nära kontakt med naturen. När föräldrarna inte hinner eller kan ta ansvaret och skolan saknar resurser måste andra visa vägen.

Region Skåne gick till banken

I Skåne där arealen allemansrättsligt tillgänglig mark per invånare är lägst i hela landet har Region Skåne (f.d. landstingen) lagt ner stora resurser på att få ut barn och ungdomar i skog och mark under de senaste åren. Region Skåne förvaltar 20 rekreationsområden i Skåne. På olika sätt tillgängliggör man dessa områden för allmänheten. Region Skåne har även det övergripande ansvaret för Skåneleden, en 930 km lång vandringsled genom stora delar av landskapet. Viljan att göra Skåneleden mer känd och att väcka naturintresset hos eleverna i storstadsskolorna ledde till ett samarbete med lokala sparbankstiftelser inom projektet ”Skåneleden och Banken”. Projektet började som en tillfällig aktivitet för några lyckligt lottade grundskolor och har sedan starten 1998 nått cirka 22 500 mellanstadiebarn och 2 000 lärare i 20 skånska kommuner. Under våren 2002 genomfördes en särskild satsning på barn och ungdomar med olika funktionshinder.

En dag på Skåneleden

Projektledningen väljer ut kommuner och bjuder ut skolklasser på ett

gratis heldagsäventyr på Skåneleden. För planering och praktiskt genomförande står företaget Skogssällskapet Förvaltning AB som även utför det praktiska arbetet på Region Skånes skogs- och rekreationsområden. Projektledaren väljer ut delar av leden som har inventerats med avseende på kulturlämningar, landskapsformationer och dråpliga historier från forna dagar. Lärarna på de berörda skolorna informeras om dagens upplägg och får praktiska tips av guiderna. Varje dag hämtas två klasser av buss, som även den är gratis för skolan. En av guiderna följer med klasserna från skolan och hjälper busschauffören att hitta rätt. Hälften av eleverna släpps av på ett ställe på Skåneleden där den andra guiden väntar. Denne har på morgonen ställt i ordning grillarna på lunchstället. Resten av eleverna körs vidare och släpps av på ett annat ställe på leden, 7 km från den andra gruppen. De två grupperna vandrar mot varandra för att sedan träffas på mitten och äta en gemensam lunch.

Hur man betar sig i naturen

Vad barnen får uppleva under dagen ute i naturen täcker in det man normalt stöter på under en vanlig vandring i skogen. Guiderna tar upp *allmansrätten* och hur man skall uppföra sig i naturen. Barnen får en förklaring till varför *jakt* är ett naturligt inslag i naturens ekosystem. Efter diskussion brukar de flesta hålla med

I vissa fall är det inte bara ett psykologiskt hinder som gör att stadsbarnen inte kommer ut i naturen. Det kan också vara fysiska begränsningar. Under 2002 koncentrerades arbetet på funktionshindrade barn från hela Skåne. Det är en uppgift som ställer speciella krav på ledarna och det naturområde som man väljer att besöka.

Foto: Anders Larsson

om att det är viktigt att människan utför det arbete som rovdjuren egentligen skulle gjort. Guiden har med sig fällhorn och skallar som barnen får titta på. Det skånska *skogsbruket* beskrivs och barnen får fundera över vad som sedan händer med träden. De får även lära sig att mäta höjden på ett träd. *Ruiner* från gamla torp får ett ansikte i berättelser från forna dagar. *Sägner* om spöken och tvättande gamla gummor förgyller vandringen. Läger man sig på rätt nivå och fångar barnens uppmärksamhet blir vandringen en stark upplevelse och kanske ett minne för livet. Något som kan ses i den otroligt fina responsen från elever och lärare. Uppskattningen framgår av svaren på utvärderingar, i alla teckningar och berättelser och de kramkalas som ibland bryter ut vid dagens slut.

För att elever och lärare åter i klassrummen eller hemma ska kunna reflektera över vandringen skriver naturguiderna dagbok som läggs ut på Skåneledens hemsida på internet (www.skaneleden.org). Den privata sponsorn får viss uppmärksamhet när barnen ställer ut olika arbeten om sin vandring på det lokala sparbankskontoret. Naturligtvis är det också meningen att lärarna ska stimuleras att själva vandra med sina elever på Skåneleden. Undersökningar visar att så också sker. Därmed har Region Skåne nått målet att göra vistelsen i naturen till en självklar del av barnens uppväxt.

En annorlunda naturskola

Vandringsprojekten på Skåneleden utgör bara en del av Region Skånes arbete med naturutbildning för barn. Lärare som vill ta ut eleverna i det gröna kan även ta del av undervisningen på Naturskolan Gladan. Gladan är ingen typisk naturskola för här jobbar inga lärare! I stället får barnen möta yrkesarbetande män och kvinnor som berättar om sina yrken eller specialintressen knutna till skog och natur. Stommen utgörs av personal inom Skogssällskapet med kunskap om exempelvis skogsekologi, skogsbruk och jaktvård, men även andra yrkesgrupper, som fårfarmare, yrkesfiskare och naturvårds-konsulter, deltar på uppdragsbasis. Gladan erbjuder sålunda en mängd olika verksamheter från att tillverka tjära, karda och spinna ull, plantera träd till att träffa yrkesfiskaren eller gå på gökotta med en duktig ornitolog. Klasserna får själva komponera sin vistelse på skolan allt efter egen plånbok och intresse.

Att riktiga yrkesmän engagerar sig har visat sig vara den verkliga styrkan. Barnen får träffa en annan typ av utbildare än de är vana vid. Lyhördheten och spänningsmomentet blir därför helt annorlunda. Genom att naturskolan drivs av en skoglig entreprenör på uppdragsbasis där inga av lärarna är anställda endast för undervisning blir kostnaden för regionen mycket låg.

Naturprojekt av det slag som Region Skåne bedriver genomförs till stor del tack vare ett engagemang hos de privata bidragsgivarna även om kommuner och skolor också deltar med egna insatser. De stora möjligheterna ligger ändå i den politiska viljan att satsa på denna form av "primär primärvård". För oss som arbetar med friluftsliv och naturutbildning är kopplingen till folkhälsa och minskade sjukvårdskostnader i framtiden självklar, men för att övertyga krävs konkreta siffror. Vi hoppas att en gränsöverskridande forskning mellan naturvårdare, ekonomer samt samhälls- och hälsoforskare kommer att ge oss dessa argument!

Anna Avilov, Rekreations- och friluftsansvarig, Region Skåne

Nytt syntesprojekt i naturvårdskedjan

En effektiv naturvård kräver ofta svar på tvärvetenskapliga frågor. Det räcker inte att bara veta vilka värden eller biotopkvaliteter som vi strävar mot. Vi måste även veta hur målen kan nås, det vill säga ha kunskap om styrmedel, ekonomiska och praktiska förutsättningar.

Ett av syftena med forskningsprogrammet naturvårdskedjan är att undersöka hur man kan skapa en effektivare naturvård. Programmet består av 12 forskningsprojekt som handlar om naturvårdens mål, styrmedel, åtgärder och utvärdering. Vart och ett av projekten har en konkret och specialiserad frågeställning. Men för att kunna svara på mer tvärvetenskapliga och bredare frågor har dessutom ett syntesprojekt inkluderats i programmet.

Syntesprojektet ska arbeta med fem övergripande frågor:

1. Är miljömålen relevanta och realistiska?
2. Vilka konkurrerande mål leder till konflikter?
3. Hur interagerar olika aktörer och samhällsgrupper?
4. Kvalitet och kvantitet – vad behövs och hur kommer vi dit?
5. Hur vet vi att vi är på rätt väg?

Mer information om naturvårdskedjan finns på programmets hemsida: www.naturvardskedjan.slu.se

Varför agerar olika grupper som de gör? Hur får man på bästa sätt ut information och hur gör man för att förankra idéer? Syntesfråga tre handlar om hur olika aktörer och samhällsgrupper interagerar. —>

Foto: Tomas Hallingbäck, ArtDatabanken

Foto: Håkan Tunón, CBM

Det finns många andra mål i samhället. Vissa mål motverkar varandra, andra leder till förstärkningar. Infrastrukturmål motverkar ofta miljömål. Men en förstärkt infrastruktur kan vara nödvändig för bygdens överlevnad, vilket ofta är en förutsättning för att nå miljömålen. —>

Foto: Håkan Tunón, CBM

<— Är vi på rätt väg i miljöarbetet? Ett sätt att ta reda på det är att använda indikatorer, t.ex. lunglav (tre olika arter på bilden). Men indikatorer behöver inte bara vara arter. Vi kommer också att behöva indikatorer för t.ex. sociala värden.

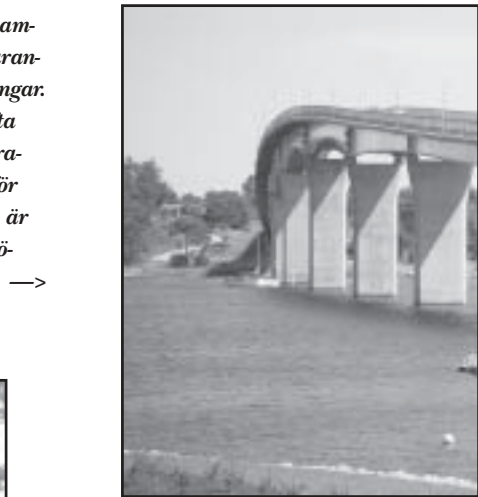

Foto: Urban Emanuelsson, CBM

Foto: Urban Emanuelsson, CBM

I miljö kvalitetsmålet "Levande skogar" slår man fast att mängden hård död ved skall öka. Det ska även arealen äldre, lövrik skog och gammal skog. Men ingenting sägs om hur mycket som behövs och vilken kvalitet som krävs av olika substrat eller biotoper?

Johnny de Jong, CBM

CBM utreder åt Miljödepartementet

Under våren 2002 kom beskedet från regeringen att Miljödepartementet önskade en utredning om hur Sverige har genomfört vissa av de åtaganden som man gjorde i och med ratificerandet av Konventionen om biologisk mångfald (CBD). Utredningsuppdraget är tre delat och ska vara färdigt 1 november 2003. Huvudansvaret för uppdraget ligger hos CBM:s föreståndare Urban Emanuelsson.

Invandrare som ett hot?

Den första delen handlar om hur Sverige ska hand ha "Främmande arter och genotyper" (artikel 8h i CBD), dvs sådana som inte på egen hand har förflyttats till ekosystem där de kan göra skada på andra arter eller hela ekosystemet. Medför t.ex. den fria handeln inom EU att arter förflyttas över naturliga spridningsbarriärer, och vilka är de ekonomiska och genetiska effekterna? Detta kommer att innebära en noggrann kartläggning av regelverken i Sverige och

EU samt hur dessa stämmer överens med riktlinjerna från CBD, men också utvecklande av riskanalyser för spridning. Ansvarig för denna del av uppdraget är Torbjörn Ebenhard.

Traditionell kunskap till nytta

Andra delen berör hur traditionell kunskap används i bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald (artikel 8j). Denna artikel i CBD betonar att även traditionella kunskaper och sedvänjor kan vara relevanta för bevarande och hållbart nyttjande. Denna del av uppdraget ska utarbeta förslag till hur traditionell kunskap ska kunna bevaras, stärkas, skyddas och spridas, samt tillämpas. Vidare ska formella och informella utbildningssystem för att uppnå artikelns syften utredas. Ansvar för denna fråga ligger hos Håkan Tunón.

Konsekvenser på biodiversitet

Den sista delen handlar om hur biodiversitet vägs in i dagens miljökonsekvensbeskrivningar (MKB) res-

pektive vad man kan göra för att förbättra situationen. Enligt artikel 14 i CBD ska nationell lagstiftning finnas rörande tillämpning av MKB för alla projekt som kan påverka biodiversiteten. Avsikten är bl.a. att bedöma vilka behov man har av underlagsdata, analysredskap och prediktionsmodeller för biologisk mångfald. Johnny de Jong leder detta arbete.

Känsliga frågor utreds

Gemensamt för delarna i utredningen är att de utgör känsliga frågor inom CBD som kanske inte alltid på allvar har tillämpats i Sverige ännu. Dessutom har frågorna successivt fördjupats och utvecklats under de partsmöten som hållits efter mötet i Rio 1992. Därför har Miljödepartementet valt att utreda dem ytterligare.

Under 2003 kommer Biodiverse att utgöras av tre temanummer som närmare granskar dessa tre övergripande frågeställningar.

Håkan Tunón, CBM

Biodiversitet och traditionell kunskap

Hur möjliggör man mångfaldskonventionens intentioner att hållbart exploatera tillgångar i form av biodiversitet och sedan rättvist fördela eventuella vinster?

Under Sarah A. Lairds redaktörskap har en bok om hur man praktiskt kan gå tillväga publicerats.

Boken "Biodiversity and traditional knowledge: Equitable partnerships in practice" är publicerad inom det globala naturvårdsprojektet "People and Plants". Det är ett samarbete mellan UNESCO, WWF och Royal Botanic Garden at Kew. I konventionen för biologisk mångfald framhävs det att biodiversiteten ska nyttjas och då på ett hållbart sätt.

Det poängteras även att den biologiska mångfalden är varje stats suveräna egendom och att eventuella vinster från resulterande produkter ska delas rättvist. Vinster som multi-

nationella företag gör på upptäckter utifrån biodiversiteten ska ge något tillbaka till landet och förhoppningsvis regionen och lokalbefolkningen. Bevarandet av mångfalden och hänsyn till naturen ska löna sig även ekonomiskt för lokalbefolkningen.

Världen är orättvis

Att världen är en orättvis plats både vad gäller politisk och ekonomisk makt poängteras i inledningen av boken. Detta gör det svårt att uppnå den i konventionen eftersträvarde jämlikheten i bioprospekteringsprojekt och sedan den rättvisa fördelningen av eventuella vinster. Författarna till boken bidrar med fallstudier över hur man kan gå tillväga inom sådana prospekteringsprojekt. Etiska ställningstagande och respekt för sina uppgiftslämnare har blivit allt viktigare för västerländska forskare i samarbeten med andra länder inom de områden som rör sig

inom biodiversitetskonventionens jurisdiktion. Det visar ju om inte annat höstens globala enkät från WIPO (World Intellectual Property Organization) rörande universitetens och myndigheternas avtal och kontrakt med andra länder gällande samarbeten som innebär gränsöverskridande av biologiskt material eller traditionell kunskap.

Trots bokens omfång (504 sidor) så återstår fortfarande många frågor som måste lösas för att man ska kunna uppnå konventionens formuleringar om en rättvist fördelning vid kommersiellt nyttjande av biodiversitet och traditionell kunskap. Man får nog förvänta sig att det kommer väsentligt många fler böcker på detta temat framöver.

Håkan Tunón, CBM

Sarah A. Laird (red.) "Biodiversity and traditional knowledge: Equitable partnerships in practice" (Earthscan, 2002) ISBN 1 85383 698-2.

DIVERSE

FRÅN CENTRUM FÖR BIOLOGISK MÅNGFALD

Integrationsprojekt?

Flera kommuner har projekt som introducerar invandrare eller storstadsbarn till naturen och skulle behöva någon form av återkoppling. I och med konferensen är CBM:s intresse för dessa frågor inte slut utan vi initierar ett nätverk rörande natur och integration för utbyte av erfarenheter och åsikter. Om du bedriver integrationsprojekt rörande invandrare eller storstadsinnevånare som kopplar till naturen och naturvården hör av dig via e-post till:

Malin.Almstedt@cbm.slu.se

Foto: Börge Pettersson

Väktarfonden Nils Dahlbecks Minne för lantrasers bevarande!

Världsnaturfonden WWF delar varje år ut bidrag till bevarande av svenska lantraser ur denna fond. WWF har tillsatt en rådgivande grupp som ger förslag till hur medlen bör fördelas, LANT-gruppen. För att medlen skall få största möjliga effekt har vi ett samråd med Jordbruksverket. Efter som verket har öronmärkta anslag för t.ex. informationsprojekt och spermainsamling kommer WWF att i första hand prioritera ansökningar som inte har sådan inriktning.

LANT-gruppen skall i första hand främja forskning och praktiska åtgärder som stärker och bevarar den biologiska mångfalden hos de svenska lantraserna.

Ansökningar om bidrag skall innefatta projektnamn, mål och metoder, samt ett budgetförslag. Förslagen behöver inte omfatta mer än en A4-sida. I övrigt finns inga formella krav!

Ansökningarna skall skickas i 5 exemplar till: Lennart Nyman,

Världsnaturfonden WWF, Ulriksdals Slott, 170 81 Solna.

Ansökningarna skall vara WWF tillhanda senast fredag den 31 januari 2003.

Beslut om bidrag kommer att meddelas under slutet av april månad 2003.

CBM:s personal

Adress: CBM, Box 7007, 750 07 Uppsala

	Telefon
Malin Almstedt	018 - 67 21 35
Veronika Areskoug	018 - 67 21 07
Åke Berg	018 - 67 26 24
Marie Byström	018 - 67 25 73
Torbjörn Ebenhard	018 - 67 22 68
Urban Emanuelsson	018 - 67 27 30
Karin Gerhardt	018 - 67 13 44
Mats Höggen	018 - 67 13 93
Eva Jansson	040 - 41 52 15
Sonja Jansson	018 - 67 22 63
Johnny de Jong	018 - 67 10 71
Ulla-Britt Petersson	018 - 67 34 12
Tommy Lennartsson	018 - 67 24 36
Börge Pettersson	018 - 67 27 44
Hillevi Saloniemi	018 - 67 22 60
Carl-Gustaf Thornström	018 - 67 27 17
Håkan Tunón	018 - 67 25 91
Jens Weibull	040 - 41 55 31

Telefax: 018 - 67 35 37

E-post
Malin.Almstedt@cbm.slu.se
Veronika.Areskoug@cbm.slu.se
Åke.Berg@nvb.slu.se
Marie.Bystrom@cbm.slu.se
Torbjorn.Ebenhard@cbm.slu.se
Urban.Emanuelsson@cbm.slu.se
Karin.Gerhardt@cbm.slu.se
Mats.Hoggen@cbm.slu.se
Eva.Jansson@cbm.slu.se
Sonja.Jansson@nvb.slu.se
Johnny.de.Jong@cbm.slu.se
Ulla-Britt.Petersson@nvb.slu.se
Tommy.Lennartsson@nvb.slu.se
Borge.Pettersson@cbm.slu.se
Hillevi.Saloniemi@nvb.slu.se
Carl-Gustaf.Thornstrom@cbm.slu.se
Hakan.Tunon@cbm.slu.se
Jens.Weibull@cbm.slu.se

Redaktion

Håkan Tunón, CBM
Telefon 018 - 67 25 91 Telefax 018 - 67 35 37

E-post
Hakan.Tunon@cbm.slu.se

Ansvarig utgivare
Urban Emanuelsson, CBM
CBM:s hemsida: www.cbm.slu.se

Tryck:
Reklam & Katalogtryck AB.4500 ex.
ISSN 1401-5064 © Biodiverse
Respektive författare står för innehållet i sina artiklar.

Prenumerationer

SLU Service,
Box 7075, 750 07 Uppsala
Fax: 018 - 67 35 00, tel: 018-67 11 00
E-post: service@service.slu.se